

KUR'ÂN-I KERÎM'İN KİTABETİ BAĞLAMINDA HAT SANATINDA İCÂZET VE BİR HAT İCÂZETNÂMESİ ÖRNEĞİ

Ali AKAY

Dicle Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Özet

Bu makale Kur'ân'ın kitabeti ve bu konuda yapılan çalışmalardan biri olan hat sanatı, tarihi gelişimi, icâzet, icâzet geleneğinin tarihi süreci ve içeriği üzerinde durmuştur. Hat sanatında verilen icâzetler, bu ilmin hem sened hem de isnâdının yazılı tarihi vesikalarıdır. XIX. Yüzyılda Diyarbakır'da verilen bir icâzetnâme üzerinde durulmuştur. Bu icâzetnâmedeki silsilede yer alan hocaların, kaynaklarda bulabildiklerimizin biyografileri verilmiştir. Buradan hareketle XIX. Yüzyılda Diyarbakır'da hat sanatının durumu hakkında bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Hat, İcâzetnâme, Diyarbakır, Silvânîzâde.

CERTIFICATE IN CALLIGRAPHY WITHIN THE CONTEXT OF THE WRITING OF THE QUR'AN AND AN EXAMPLE OF CALLIGRAPHIC CERTIFACATE

Abstract

This article emphasised on the writing of the Qur'an and calligraphy which is one of the works in this area, its historical progress, certificate, the historical process of certifitace's tradition and its content. The certificates of calligraphy are written historical documents of both sanad and isnad. It is laid stress on a certificate that was given in Diyarbakır in the 19th century. The biographies of the hodjas in this certifacete if they were found in the resources were given. From this point of view, it is carried out an evaluation in the situation of calligraphy in Diyarbakır in the 19th century.

Keywords: Qur'an, Calligraphy, Certificate, Diyarbakir, Silvânîzâde.

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Peygamber'e nazil olduğu günden itibaren yazıya geçirilmiştir. O günden bu yana büyük bir titizlikle yazılmış, ezberlenmiş, okunmuş ve bu yollarla korunmuştur. Mekke döneminden itibaren Hz. Peygamber'in huzurunda yazıldığına dair rivayetler de kaynaklarda yer almaktadır¹. Hz. Peygamber zamanında kâtipler yazı malzemesi olarak safran ve gül suyu ile boyanmış, inceltilmiş deri (parşömen, rak), tahtadan yapılmış tabletler, develerin kürek kemikleri, hurma ağacı yapraklarının orta damarı, ince beyaz taş, kırık seramik parçaları kullanıyordu². Sert malzeme üzerine madenî kalemle oymak suretiyle, diğer malzemeler üzerine de kamış kalem, hokka içinde siyah veya kahverengi mürekkeple yazıyorlardı³. Hz. Peygamber dayanıklı ve kalıcı olması sebebiyle vahiylerin, önemli mektupların parşömen üzerine yazılmasını istiyordu. Çok pahalı olan Mısır Papirüsü ve Hint beyaz ipeği de yazı malzemesi olarak biliniyordu⁴.

Arap yazısının ortaya çıkışı konusunda farklı görüşler olmakla birlikte en çok kabul edilen görüş, onun Nabat yazısından türediği hatta onun devamı olduğu şeklindeki görüştür⁵. İslâm'ın doğuşu sırasında bitişik Nabatî yazıdan kaynaklanan, Enbârî ve Hîrî üslûpları vardı⁶. Daha sonra Dûmetülcendel yoluyla Hicaz bölgesine geçen⁷ biri basit yuvarlak

ve eğri çizgileriyle kâtibine göre farklılık arzeden “Meşk” (leyyin, müstedîr), diğeri düzenli, geometrik, düz ve köşeli hatlarıyla “Cezm” diye adlandırılan iki ayrı karakterde yazı biliniyordu. Kureyş kabilesinde bu yazıları bilenlerin sayısı on yedi civarındaydı. Söz konusu yazı sisteminde Arap dili fonetiğinde bulunan yirmi sekiz harfe karşılık on beş şekil vardı, on üç ses de bu işaretlerden biriyle yazılıyordu. Fakat benzer şekildeki harfleri birbirinden ayıran nokta ve seslendirme işaretleri yoktu. Bu durumda mevcut alfabe ve imlâ ile Arap dilini ayrıca lehçe farklarıyla birlikte tespit etmek güçtü. O dönemlerde Araplar yazılı kültüre henüz geçmemişse de çok güçlü bir ezberleme yeteneğine sahiptiler.

¹ Demirci, Muhsin, Kur'ân Tarihi, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005, s. 102-108.

² İbn Atiyye el-Endelusî, age., I, 49; el-Kurtubî, age., I,37; es-Suyûtî, Celâluddîn, el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân, Dâr İbn Kesîr-Dâru'l-Ulûmi'l-İnsâniyye, Dimaşk-Beyrut, I, 185; Muhammed Sâlim Muhsin, Târihu'l-Kur'âni'l-Kerîm, Da'vetu'l-Hak, 1402, s. 130-131; Mennâ' el-Kattân, Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân, Mektebetu Vehbe, Kahire, 2000, s. 118-119.

³ Hamidullah, Muhammed, Kur'ân-ı Kerîm Tarihi, (çev. Prof. Dr. Salih Tuğ), İFAV Yayınları, İstanbul, 1993, s. 43.

⁴ Serin, Muhittin, “Mushaf”, DİA, İstanbul, 2006, XXXI, 248-249.

⁵ Çetin, Nihad M., “Arap”, DİA, İstanbul, 1991, III, 276; Berk, Süleyman, Hat Sanatı, Tarihçe, Malzeme ve Örnekler, İsmek Yayınları, İstanbul, trz. I, 12.

⁶ Keskiöglü, Osman, Nüzulünden İtibaren Kur'ân-ı Kerîm Bilgileri, TDV Yayınları, Ankara, 1989, s. 153.

⁷ Çetin, Nihad M., “Arap”, DİA, III, 276.

Bu sebeple I. (VII.) yüzyılın ikinci yarısına kadar yazı hâfizaya yardımcı konumunda bulunuyordu⁸. Kısa bir süre vahyin her iki yazı türü ile yazıldığı, fakat daha sonra geometrik yazının Kur'ân'a tahsis edildiği bilinmektedir. Hz. Ali'nin bu yazının harf, kelime ve cümlelerinin tertip ve terkinde, aralık ve birleşmelerinde bazı kurallar ortaya koyduğu söylenir. Ayrıca Ashap Mushaf yazısını güzelleştirme yolunda çaba gösteriyordu. İbnü'n-Nedîm, Mekkî ve Medenî yazıların elif harfleriyle karakterize edildiğini kaydeder ve eliflerin sola meyilli alt ucunun sağa doğru kıvrık olduğunu belirtir. Bu yazı İslâmiyet'le beraber Mekkî, Medenî, Hicâzî, daha sonra Basrî, Kûfî gibi yeni terimler kazanmıştır⁹.

1. Kur'ân-ı Kerîm'in Kitâbeti

Hiz. Peygamberin Mekke'de erken dönemlerden itibaren vahyi yazdırdığına dair rivayetler vardır. Bunların en önemlilerinden biri Hiz. Ömer'in Müslüman olması hadisesiyle ilgili rivayettir¹⁰. Yazılan Kur'ân âyetlerinin Hiz. Peygamber'in veya vahiy kâtiplerinin yanında muhafaza edilmiştir. Yazı malzemesi olarak inceltilmiş deri (parşömen, rak), tahtadan yapılmış tabletler, develerin kürek kemikleri, hurma ağacı yapraklarının orta damarı, ince beyaz taş, kırık seramik parçaları kullanılmıştır¹¹. Üzerine Kur'ân âyetleri yazılı olan bu metinler, Hiz. Peygamber hayatta olduğundan vahyin ne zaman kesileceği bilinmediğinden onun sağlığında bir kitap haline getirilememiştir. Ayrıca her Ramazan ayında Hiz. Peygamber ile Cebrâil arasında o güne kadar inen âyetlerin karşılıklı olarak okunması (arza) söz konusuydu¹². Bazı rivayetlerde Zeyd b. Sâbit ile Übey b. Kâ'b gibi sahâbîlerin de bu okumaları takip ettikleri belirtilmektedir¹³. Hiz. Peygamber'in vefat ettiği yıl bu okuyuş iki defa gerçekleşmiştir¹⁴. Hiz. Peygamber'in sağlığında pek çok sahâbî Kur'an'ın tamamını ezberlemiştir. Yemâme savaşında bazı hâfiz sahâbînin şehid olması Hiz. Ömer'i telâşlandırarak harekete geçirmiştir¹⁵. Hiz. Ömer Kur'an'ın toplanması (cem') fikrini Halife Ebû Bekir'e açarak onu bu konuda ikna etmiş, Hiz. Ebû Bekir de bu görevi Zeyd b. Sâbit'e vermiştir. Yanlarında yazılı Kur'an nüshaları

⁸ez-Zerkânî, Muhammed Abdulazîm, Menâhilü'l-İrfân fi Ulûmi'l-Kur'ân, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut,1409/1988, I, 364.

⁹İbnü'n-Nedîm, el-Fihrist, byy., trz., s. 4.

¹⁰İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1410/1990, I, 369 vd.

¹¹İbn Atiyye el-Endelusî, age., I, 49; el-Kurtubî, age., I,37; es-Suyûtî, Celâluddîn, el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân, Dâr İbn Kesîr-Dâru'l-Ulûmi'l-İnsâniyye, Dimaşk-Beyrut, I, 185; Muhammed Sâlim Muhsin, Târihu'l-Kur'âni'l-Kerîm, Da'vetü'l-Hak, 1402, s. 130-131; Mennâ' el-Kattân, Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'ân, Mektebetü Vehbe, Kahire, 2000, s. 118-119.

¹²Buhârî, es-Sihâh, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, Bed'ü'l-halk.

¹³Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, V, 117.

¹⁴Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 5, Fezâilu'l-Çur'ân, 7, İtikâf, 17, Menâkıb, 25; Müslim, es-Sihâh, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, Fezâil, 50, Fezâlu's-sahâbe, 98, 99; Nesâî, Nesâî, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, Sıyâm, 2.

¹⁵Buhârî, Fezâilu'l-Çur'ân, 3.

ve parçaları olanların bu metinlerin Kur'an âyetleri olduğuna dair iki şahitle birlikte görevli heyete başvurmaları istenmiştir. Zeyd ve diğer heyet üyeleri son okumayı da dikkate alarak Ashabın getirdiği yazılı metinleri kontrol etmiş ve yazmışlardır. Böylece Kur'an, yazılı malzeme ve ezber yardımıyla eksiksiz olarak iki kapak arasında toplanmış ve Hz. Ebû Bekir'e teslim edilmiştir. Toplanan bu nüshaya "Mushaf" adı verilmiştir. Bu Mushaf, Hz. Ebû Bekir'in vefatından sonra Hz. Ömer'e, onun vefatından sonra da kızı ve aynı zamanda Hz. Peygamber'in eşi Hz. Hafsa'ya intikal etmiştir¹⁶. Hz. Ömer ve Osman devrinde artan fetihlerle genişleyen İslâm coğrafyasında Araplar'ın dışındaki Müslümanlar, kendi bölgelerinde meşhur olan sahâbînin mushaf ve kıraatiyle Kur'an'ı öğrenip okumuşlardır. Özellikle Azerbaycan ve Ermenistan fethine katılan Suriyeli ve Iraklı askerler arasındaki kıraat ihtilâfını gören ordu kumandanı Huzeyfe b. Yemân endişelenmiş ve Hz. Osman'dan buna bir çözüm bulmasını istemiştir. Bu durumu ve başka şikâyet ve ihtilâfları da göz önünde bulunduran Hz. Osman, Hz. Hafsa'nın yanında bulunan Mushafı çoğaltarak belli başlı merkezlere göndermeye karar vermiştir. İstinsah ve çoğaltma işinde Zeyd b. Sâbit'in başkanlığında Abdullah b. Zübeyr, Saîd b. Âs ve Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm'dan oluşan bir heyet görevlendirmiş; yazımda ihtilâfa düşmeleri durumunda Kureyş lehçesini esas almaları emredilmiştir. Yardımcılarla birlikte bu heyetin üyelerinin sayısı on ikiye kadar çıkaran rivayetler de vardır. Bu heyet çalışmalarını beş altı yıl gibi bir zamanda tamamlamıştır. Orijinal nüsha Hz. Hafsa'ya iade edilmiştir. Çoğaltılan bu nüshaların sayısı hakkında farklı rivayetler vardır. Bunların dört, beş, yedi veya sekiz olduğu söylenmiştir. Bu nüshalar Mekke, Kûfe, Basra, Şam, Yemen ve Bahreyn'e gönderilmiş, bir nüsha da Medine'de bırakılmıştır¹⁷. Hz. Osman bunların dışında yazılmış Kur'an sayfalarının ve özel mushafların imha edilmesini emretmiştir¹⁸. Çoğaltılarak çeşitli beldelere gönderilen Kur'an nüshaları büyük kabul görmüş, Kur'an öğretimi bu nüshalara göre yapılmış, bazı Kur'an nüshalarıyla kıraatlerde yer alan ve Resmî Mushaf hattına uymayan yedi harf ruhsatına bağlı okuyuşlar şâz kıraatler olarak nitelendirilip terk edilmiştir. Hz. Ebû Bekir devrinde cemedilen Mushaf ve Hz. Osman'ın hilâfetinde Mushaf istinsah heyetince belirlenen imlâ kuralları esas alınarak çoğaltılan Mushaflar parşömen üzerine siyah mürekkeple ve Medenî hatla irice yazılmış, Kur'an metninin dışında hiçbir işaret ilâve edilmemiştir. Özellikle Mushaf kitâbeti için seçilmiş olan Medenî yazı düzenli, geometrik,

¹⁶ Buhârî, Fezâilu'l-Kur'an, 3, 4, Tevbe, 20.

¹⁷ ez-Zerkeşî, Burhânuddîn, el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'an, Mektebetu Dâri't-Turâs, Kahire, trz. I, 236; es-Suyûtî, el-İtkân, I, 189-190

¹⁸ Buhârî, Fezâilu'l-Kur'an, 2, 3; ez-Zerkeşî, age., I, 236.

ritmik, yatay ve dikey çizgilerin hâkim olduğu noktasız, harekesiz basit bir yazı türü idi¹⁹. Hz. Osman döneminde çoğaltılarak değişik İslâm beldelerine gönderilmesinden sonra harekelenmesi, noktalanması, cüz, hizip, tahmis ve ta'şirlere ayrılması, vakf alâmetlerinin belirlenmesi gibi²⁰ Kur'ân'ın imlâsı üzerinde bir takım çalışmalar yapıldığı gibi, kitabeti etrafında hat, tezhip ve cilt gibi hususlarda da çalışmalar yapılmıştır²¹.

Emevîler döneminde ilim ve sanat hayatı canlanmış, bunun sonucunda Kur'ân ve kitap istinsah, telif ve tercüme faaliyetleri hızla artmaya başlamıştır. Dımaşk'ın idarî merkez olmasından sonra Mushaf yazan ve divanda çalışan kâtipler çoğalmıştır. Mushaf yazanlar bütün emeklerini yazının güzelleşmesi yolunda harcamışlardır. Kâtiplerin tecrübeleri artınca satır düzeninde harf ve kelimeler oran ve biçim kazanmaya başlamıştır. İbnü'n-Nedîm (ö. 385/995), I. (VII.) yüzyılda hüsn-i hatla ilk defa Mushaf yazanın Hâlid b. Ebu'l-Heyyâc olduğunu belirtir ve onun yazdığı Mushafı gördüğünü kaydeder²². I. Velîd için şiirler istinsah eden Hâlid, Mescid-i Nebevî'nin kible duvarına Şems suresini veya Şems suresinden Kur'ân'ın sonuna kadar olan kısmı altınla ve ilk defa Celî Kûfî hatla yazan sanatkâr olarak anılır. Yine İbnü'n-Nedîm, Ömer b. Abdülazîz'in Hâlid'den bir Mushaf yazmasını istediğini, ancak Kur'ân'ın yazılması tamamlandıktan sonra çok beğendiği halde fiyatını yüksek bulduğu için onu elde edemediğini nakleder²³.

Emevî sarayında ücretle çalışan Mâlik b. Dînâr'dan önce Sa'd ve yazıda büyük ıslahat yapan Kutbe el-Muharrir güzel hatla Mushaf yazan kâtiplerdendir. Bu devirde genişleyen idarî teşkilâta bağlı olarak divanlarla günlük yazışma ve kayıtlarda yuvarlak (müstedîr) yazı gelişme zemini bulup daha çok işlendi. Resmî belgelere belirli ebatta kâğıtlar ayrılmış ve bunlar için uygun yazılar geliştirilmiştir. Yuvarlak yazı sahasındaki bu çeşitlilik, örnekleri IV. (X.) yüzyıldan sonra görülen Kur'ân ve kitap yazımında Kûfî hattın yerini alacak olan Neshî (Verrâkî, Irâkî) yazıya zemin hazırlamıştır. Yazı sanatı diğer İslâm sanatlarına göre daha erken ve süratli bir şekilde gelişme ve değişim göstererek İslâmî bir kimlik kazanmıştır.

Emevîler zamanında Mushaf kitâbeti ve Arap yazısının tarihinde görülen önemli bir gelişme de Kur'ân kıraatinde i'rab hatalarını, yanlışlıkları gidermek, Mushaf metninde her türlü bozulmayı önlemek, rahat ve doğru okumayı sağlamak amacıyla yapılan harekeleme

¹⁹ Serin, Muhittin, "Mushaf", DİA, XXXI, 249; Bkz. Çetin, Nihad M., "Arap", DİA, III, 278-279.

²⁰ Bkz. İbn Atiyye el-Endelusi, Muharraru'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1413/1993, I, 51; el-Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'ân, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1413/1993, I, 45-46.

²¹ Bkz. el-Vâkıa, 56/77-78; Abese, 80/11-16; el-Beyyine, 98/2-3.

²² İbnü'n-Nedîm, el-Fihrist, s. 4.

²³ İbnü'n-Nedîm, el-Fihrist, byy., trz., s. 4.

ve noktalama çalışmalarıdır. Ebu'l-Esved ed-Düelî (ö. 69/688) ile başlayan yuvarlak kırmızı renkli noktalarla harekeleme, Nasr b. Âsım (ö. 89/708) ve İbn Ya'mer (ö. 89/708) ile benzer harf şekillerinin kalem kalınlığı kadar eğik çizgi şeklinde noktalama çalışmaları, Halîl b. Ahmed (ö. 175/791) ile de Arap yazı ve imlâ sistemi, okutma ve mühmel işaretleri bugünkü şeklini almıştır²⁴.

Abbâsîler döneminde yetişen Dahhâk b. Aclân el-Kâtib, İshak b. Hammâd, İbrâhim es-Siczî gibi kâtipler mevzun hatlarda önemli yenilikler yapmıştır. Bu devirde Hârûnürreşîd'in sarayında çalışan Mehdî ve Hoşnâm adlı kâtiplerle Kûfî hattını hünerle yazan Ebû Hirî'nin adı Mushaf yazan sanatkârlar arasında geçer²⁵. Hat sanatında bir dönüm noktası kabul edilen İbn Mukle ve kardeşi Ebû Abdullah Hasan b. Ali, mevzun hatları (müstedîr) ayıklamaya tâbi tutarak sınıflandırmış, harflerin hendesî ölçü ve kurallarını belirlemiş ve "Aklâm-ı sitte"nin²⁶ doğuşuna zemin hazırlamıştır.

Abbâsîler devrinde bilhassa tercüme ve telif faaliyetlerine paralel olarak zenginleşen kütüphanelerde çalışan Verrâklar (Müstensih, Kâtip) bu nisbetli yazılar arasında "Neshî" diye bilinen hattı, Mushaf ve kitap istinsahında geliştirdiler. Neshî yazı daha sonra Reyhânî ve Nesih adlarıyla ikiye ayrılarak Mushaf yazımında öne çıkacaktır. Hz. Osman Mushaflarının şekil ve hattını muhafazaya son derece önem veren âlimlerin yanı sıra sonraki âlimlerden yazının bir sembolden ibaret olduğunu, meselenin Kur'ân'ı doğru okumayı sağlayan metni şekillendiren hattan ibaret bulunduğunu söyleyenler de vardı. Buna göre Kur'ân'ın Kûfî hatla olduğu gibi başka biçimde yazılması da câizdir. Kur'ân metnini muhafazada Müslümanların hassasiyetinden kaynaklanan bu ihtilâflar V. (XI.) yüzyıla kadar devam etti. Fakat zamanla hareke ve noktaların kaçınılmazlığı âlimler tarafından kabul edildi. Ayrıca surenin baş tarafına adını yazmak, âyetleri birbirinden ayıran işaretler koymak, Kur'ân'ı cüzlere, hiziplere ayırarak bunlar için özel şekiller yapmak, Mushafı tezyin etmek hoş karşılanmaya başlandı²⁷. Aslında Mushaf kitâbetinde Neshî yazının Kûfî'nin yerini alması Resm-i Osmânî'ye muhalefet olmayıp hat sanatının tarihî seyri içinde gelişmesinin tabii bir neticesidir. Kûfî ve Neshî yazısında harflerin öz ve cevherleri aynıdır; farklılık harflerin özel şekillerindedir. Böylece Hz. Osman'ın Mushaf kitâbeti için koyduğu usullere zaman içinde ilâveler olmuş, hat, kıraat, dil âlimleri ve

²⁴ Mustafâ Dîbu'l-Buğâ-Muhyuddîn Dîb Musto, el-Vâdih fî Ulûmi'l-Kur'ân, Dâru'l-Kelîmu't-Tayyib-Dâru'l-Ulûmi'l-İnsâniyye, Dimaşk, 1418/1998, 99-101; Mennâ' el-Kattân, age., s. 143.

²⁵ İbnu'n-Nedîm, el-Fihrist, byy., trz., s. 4.

²⁶ Aklâm-ı Sitte; Tevkî', Rikaa', Muhakkak, Reyhânî, Sülûs ve Nesih hatlarıdır. (Daha geniş bilgi için Bkz. Nihad M. Çetin, "Aklâm-ı Sitte", DİA, İstanbul, 1989, II, 276).

²⁷ Mennâ' el-Kattân, age., s. 144.

kâtipler tarafından Kur'ân hattının şekli, bazı İslâm ülkelerinde imlâsı ve tertibi geliştirilerek kurallara bağlanmış, bu konuda “İlmü Resmî'l-Mushaf” adıyla bir ilim tedvin edilmiş, yazı ve imlâda bu klasik formlara bağlı kalmak Mushaf kitâbetinde esas alınmıştır. Kur'ân kıraati icâzetli bir hocadan öğrenildiği gibi Mushaf yazma âdâbı da I. (VII.) asırdan itibaren sistemli bir öğretimle üstattan tâlim edilegelmiştir. Kur'ân'ın Arap elifbâsı dışında bir alfabe ile yazılması mümkün değildir. Harflerin kelime içinde şekil ve nisbetleriyle satır halinde güzel duruşlarını sağlamak Kur'ân yazmanın âdâbından sayılmış, harf şekillerinin açık, irice, okunaklı ve güzel olması üzerinde önemle durulmuştur. Çünkü güzel yazı, okuyanda hürmet ve hayranlık uyandırdığı gibi fikrin telkininde de önemli ölçüde tesir eder. Surelerin isimlerini, nâzil oldukları yeri ve âyetlerin sayısını açıklayan başlıkların ayrı bir hatla yazılmasında sakınca görülmemiştir. Sayfa kenarında kalan aşr, hizb ve secde güllerinin nakşına da izin verilmiştir. Bu şekiller eskiden beri yazma Mushaflarda renkli boya ve altın mürekkeple tezhip edilmiş, bu bölümlerin ibareleri Tevkî' hatla yazılmış, böylece açıklayıcı kısımlar Kur'ân metninden ayrılmıştır. Âyet sonları mavi renkli üç nokta ile belirtilmiş, her beş âyette beş rakamının ebcedde karşılığı olan “he” (ه) harfini temsil eden damla şekli konmuştur. Her on âyeti gösteren aşr işareti sûrenin içinde bazan dış bordürde iki madalyon şeklindedir²⁸.

2. Hat Sanatı ve Tarihi Gelişimi

“Yazmak, çizmek, kazmak, alâmet koymak” anlamlarındaki Arapça “hat” mastarından türeyen ve “yazı, çizgi, çığır, yol” gibi manalar gelmektedir. Bu anlamıyla Kur'ân'da kullanılmıştır²⁹. Kelimenin çoğulu “Hutût ve ahtât”tır. Zaman içerisinde “güzel yazı” için kullanılır olmuştur. Tarihi süreç içerisinde yazı sanatı için “Hüsn-i hat”, bu sanatla uğraşanlar için de “Hattât” tabiri tercih edilmiştir. Terim olarak “Arap yazısını estetik ölçülere bağlı kalıp güzel bir şekilde yazma sanatı (Hüsnü'l-hat, Hüsn-i hat)” anlamında kullanılmıştır. Kaynaklarda genellikle “Cismanî aletlerle meydana getirilen ruhânî bir hendesedir” şeklinde tarif edilen hat sanatı, bu tarife uygun bir estetik anlayış çerçevesinde yüzyıllar boyunca gelişerek süregelmiştir³⁰. İslâm dinini kabul eden hemen hemen bütün kavimlerin dinî bir gayretle benimsedikleri Arap yazısı, hicretten birkaç asır sonra İslâm ümmetinin ortak değeri haline gelmiş, aslı ve başlangıç için doğru olan “Arap hattı” sözü zamanla “İslâm hattı” vasfını kazanmıştır. Arap yazı sisteminde harflerin çoğu kelimenin başına, ortasına ve sonuna gelişine göre yapı değişikliğine uğrar. Harflerin birbirleriyle

²⁸ Serin, Muhittin, “Mushaf”, DİA, İstanbul, 2006, XXXI, 248-251.

²⁹ “Ey Resulüm! Sen, vahyimizden önce kitap okuyan veya yazı yazan bir insan değildin” (el-Ankebût, 29/48).

³⁰ Derman, M. Uğur, “Hat”, DİA, İstanbul, 1997, XVI, 427.

bitiştiklerinde kazandıkları görünüş zenginliği aynı kelime veya cümlenin çeşitli kompozisyonlarla yazılabilme imkânı, sanatta aranan sonsuzluk ve yenilik kapısını açık tutmuştur³¹.

VIII. yüzyılın sonlarından itibaren hat sanatkârlarının güzeli arama gayretinin neticesinde ölçülü olarak şekillenmeye başlayan yazılar “Aslî” ve “Mevzun hat” ismiyle anılmıştır. Bu yazılara “Nisbetli Yazı” manasına “Mensûb Hat” da denilmiştir³². Bu dönemin en parlak ismi İbn Mukle (ö. 328/940)’dir. İbn Mukle, belagat, lugat, şiir ve edebiyatta devrinin önde gelen simalarından biridir. Asıl şöhretine hat alanında kavuşmuştur. Kağıt ebadına, kalem kalınlığına ve yazıldığı mevkiye göre adlandırılan mevzun hatlarda bir tasfiye ve tasnif yaparak “Aklâm-ı sitte”nin teşekkülünde en önemli rolü oynamıştır. Tevki’ ve Rikaa’ yazıda uzmanlaşmış ve bütün katip ve hattatlara örnek olmuştur³³.

XI. asrın başlarında muhakkak reyhanî ve nesih hatları doğmuştur. Bu devrin parlak ismi İbnü’l-Bevvâb’tır (ö. 413/1022). İbnü’l-Bevvâb, İbn Mukle’den sonra ikinci büyük hat ustası olarak kabul edilir. Özellikle “Aklâm-ı sitte”nin teşekkülünde büyük bir rol oynamıştır. İbn Mukle yolunu değiştirmiş ve bu üslup XIII. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. İbn Mukle, “Mevzûn Hat”lar arasında karakter ve özellikleri birbirine yakın olanları telif ederek sınıflandırmış ve harflerin daire esasına göre geometrik nispetleriyle kaidelerini ortaya koymuştur. Böylece mensup hatların (Aklâm-ı sitte) belirmesinde ilk önemli ıslahatı yapmıştır. İbnü’l-Bevvâb ise onun Aklâm-ı sitte’de tesbit ettiği bu estetik kuralları daha ince geometrik nispetlere bağlayarak üslubunu güzelleştirmiştir. Benzer üslupların ortak özelliklerini belirleyip sınıflandırarak kalemlerin sayısını sekize indirmiş, böylece Aklâm-ı sitte’nin teşekkülünde büyük bir yenilik yapmıştır. Hat sanatı alanında ortaya koyduğu güzel örnekler daha sonra yetişen hattatları etkilemiş, yazı üslubu İslam dünyasında üç asra yakın hâkim olmuştur³⁴.

Aynı yolda çalışan İbnü’l-Hâzin (ö. 518/1124) Tevki’ ve Rikaa’ yazılarına yön vermiştir. Hat sanatının önemli üstatlarından biri de Yâkut el-Musta’sımî (ö. 698/1299)’dir. Yâkut, geleneksel usulde hat öğrenimini tamamlayınca İbn Mukle’nin, özellikle İbnü’l-Bevvâb’ın ve diğer üstatların yazıları üzerinde yaptığı uzun inceleme ve çalışmalar sonunda kendi zevk ve sanat gücünü de ortaya koymak suretiyle yeni bir üslûp geliştirmiştir. Aklam-ı Sitte denilen Sülûs, Nesih, Muhakkak, Reyhanî, Tevki’, Rikaa’

³¹ Derman, M. Uğur, “Hat”, DİA, XVI, 427.

³² Derman, M. Uğur, “Hat”, DİA, XVI, 428; Çetin, Nihad M., “Aklâm-ı Sitte”, DİA, II, 277.

³³ Özeydin, Abdulkerim, “İbn Mukle”, DİA, İstanbul, 1999, XX, 212.

³⁴ Serin, Muhittin, “İbnü’l-Bevvâb”, DİA, İstanbul, 1999, XX, 534-535.

hatlarını en gelişmiş şekliyle tespit etmiştir. Ancak bu grup içinde yer alan Sülüs hattının, Tomar hattından doğan önceki Sülüs'te boy ve şekil bakımından fazla benzerliğinin kalmadığı anlaşılmaktadır. O zamana kadar düz kesilen kamyş kalemin ağzını eğri kesen Yakût'un bu buluşu hatta büyük bir letafet kazandırmıştır³⁵. Yakût'un ölümünden sonra onun Aklam-ı sitte anlayışı, yetiştirdiği üstatlar vasıtasıyla Bağdat'tan Anadolu, Mısır, Suriye, İran ve Maveraünnehir'e kadar yayılmıştır³⁶.

İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı Devleti kültür ve sanat açısından ileri bir seviyeye ulaşmıştı. Osmanlı'da üslûp arayışları Şeyh Hamdullah'la başlamıştır. Onun etrafında oluşan Osmanlı ekolü, Yâkut çığırı temel alınarak yürütülmüştür. Şeyh Hamdullah (ö. 926/1520), önceleri Yakût üslubunu en güzel ve mükemmel biçimiyle yürütürken hamisi ve talebesi Sultan II. Bâyezid'in teşvik ve tavsiyesi üzerine Yakût'un eserlerini bir estetik değerlendirmeye tabi tuttu ve kendi sanat zevkini de katarak bunlardan yeni bir tarz ortaya koymayı başardı. “Şeyh üslubu” denilen bu tarz ile Osmanlı-Türk hat sanatında Yakût devri kapanıyordu³⁷. Şeyh Hamdullah aralarında sultan, şehzade, devlet adamı, alim, meşayih ve şairlerin de yer aldığı pek çok talebe yetiştirmiştir. Tezkirelerde adı geçen kırk üç talebesi arasında oğlu Mustafa Dede ile damadı Şükrullah Halife, Şeyh Hamdullah mektebinin önemli temsilcileridir. Hamdullah Efendi'den sonra gelen Osmanlı hattatları da onun vadisinde yürüyüp yeni üslup ve şiveler meydana getirmişlerdir. Şeyh Hamdullah'tan sonra yetişenler onun gibi yazma gayretiyle hareket ettiklerinden hattatların başarısı “Şeyh gibi yazdı” veya “Şeyh-i sâni” sözleriyle anılır olmuş, bu durum 150 yılı aşkın bir süre devam etmiştir.

XVII. yüzyılın ikinci yarısında Hâfız Osman (ö. 1110/1698), Şeyh Hamdullah'ın üslubunu bir elemeye tabi tutarak kendine has bir hat şivesi ortaya koymuş, böylece Şeyh üslubu yerini Hafız Osman üslubuna terketmiştir³⁸.

3. İcâzet ve İcâzetnâme Kavramı

Sözlükte “Su akıtmak, helâl kılmak, izin vermek, onaylamak, geçerli kılmak” gibi anlamlara gelen “Cevz” kökünden türeyen icâzet³⁹, İbn Fâris'e göre “Su akıtmak” şeklindeki anlamından hareketle “Bir âlimin ilmini talebesine aktarması” anlamında

³⁵ Derman, M. Uğur, “Hat”, DİA, XVI, 428.

³⁶ Derman, M. Uğur, “Hat”, DİA, XVI, 428.

³⁷ Derman, M. Uğur, “Hat”, DİA, XVI, 429.

³⁸ Derman, M. Uğur, “Hat”, DİA, XVI, 429-430.

³⁹ İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, Dâru'l-Maarif, Kahire, trz. IX, 724; el-Cevherî, İsmail b. Hammâd, es-Sihâh, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut, 1404/1984, III, 870; ez-Zebidî, Muhammed Murtaza el-Hüseynî, Tâcu'l-Arûs, XV, 75.

terimleşmiştir⁴⁰. İzin, ruhsat, müsaade, ilim veya sanat tahsilini tamamlayan talebelere imtihanla verilen şhadetnâme, diploma mânalarına gelir. İcâzetnâme; Arapça mezuniyet, ruhsat mânalarına gelen icâzet ile Farsça mektup, kitap demek olan nâme'nin birleşmesinden meydana gelir ve "İzin kâğıdı" demektir.⁴¹

İcâzet ilk defa Hadis alanında kullanılmıştır ve "Hadis rivayetine sözlü veya yazılı izin vermek, rivayet hakkını devretmek" anlamına gelmektedir. Hatib el-Bağdâdî'ye göre de icâzet verenin, bir hadis veya haberi rivayet etmeyi öğrenciye mubah (helâl) kılmasıdır. Diğer alanlarda verilen icâzetleri Hadis icâzetlerinden ayırmak için "icâzetu'l-iftâ (fetva), icâzetu'l-fikh, icâzetu't-tedris, icâzetu't-tıb, icâzetu'l-ferâiz, icâzetu'l-hisâb, icâzetu'l-hat, icâzetu't-tarih" gibi terkipler oluşturulmuş, Osmanlılar'da ve Doğu İslâm ülkelerinde, medrese ve tekke mensuplarıyla sanat erbâbından eğitim ve öğrenimlerini tamamlayanlara üstatlarının verdiği yazılı belgeye "İcâzetnâme" denilmiştir⁴².

İcâzetnâme, medrese eğitiminde hocanın talebesine medrese müfredâtının yahut belli bir kitap veya dersin okutulduğunu göstermek üzere vermiş olduğu yazılı bir belgedir. Bu öğrenci tarafından istenir, hoca da bu isteğe uygun olarak icâzetnâmeyi tanzim ederek verir. İcâzetnâme ancak icâzet vermeye yetkili olan bir hoca tarafından verilebilir.

Hat sanatında, bir üstattan yazının usûl ve kaidelerini meşk ederek mezun olup, sanatını icra ederek eserlerinin altına imza koyabilme yetkisinin alındığı belgeye de izinnâme, icâzetnâme yahut kısaca icâzet adı verilir. Hat tarihi kaynakları, icâzet alma usûlünün, XV. asır hattatlarından Abdurrahman b. Sâbîğ tarafından konulduğunu kaydederler. Hayatı hakkında bir bilgimiz olmayan bu zatın, henüz bir yazısı da görülüş değildir. Görülen icâzetnâmelerin en eskisi, XVII. yüzyıl sonlarına aittir⁴³.

Hat sanatındaki icâzetnâmelerin tanzimindeki üslup ve içerik, icâzetnâmelerin, sadece icâzetnâme sahibinin bilgi düzeyini belgeleyen bir diploma/sertifika değil, aynı zamanda ona, eğitimin kültürel öğelerini nesilden nesile taşıyan, özel olarak hat ilminin sened ve isnâd boyutuna ışık tutan tarihi bir belge özelliği de taşımaktadır.

3.1. İcâzetnâmelerin İçeriği

İslâmî gelenekte öğrenimi sonunda ilmi ehliyeti görülen kimseye icâzet verilmesi dini ve ahlakî bir vecibe, verilmemesi ise bir hak ihlali olarak telakki edilmiştir. İslâm eğitim ve öğretim geleneğine has bir tecrübe olarak ortaya çıkan icâzet metinleri ilim,

⁴⁰ Bkz. İbn Fâris. Mucemu'l-Luğa (nşr. Zuheyir Abdülmuhsin Sultan), Beyrut, 1404/1984, I, 202-203.

⁴¹ Pakalın, Mehmed Zeki, "Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü", İstanbul, 1993, II, 19.

⁴² Akpınar, Cemil, "İcâzet", DİA, XXI, 393.

⁴³ Derman, M. Uğur, "Türk Yazı Sanatında İcâzetnâmeler", s. 717

irfan, sanat ve meslek hareketlerinin güvenilirliği ve sağlıklı gelişmesine katkısı yanında tarih boyunca ilim, kültür ve medeniyet hareketlerinin yerini, zamanını, türünü ve seviyesini tespit etmede, ictimâî ve siyasi ilişkileri yorumlamada kaynak değeri olan belgelerdir. Bilhassa gerekli kayıtları tam olan icâzetnâmeler eğitim kurumları, bunların sistemleri, kadroları, işlevleri, başarı veya başarısızlıkları konusunda bilgi ihtiva eder. Bu belgeler, onları düzenleyen üstatların ve öğrencilerinin ilmî, edebî, ahlâkî şahsiyetlerini ve dünya görüşlerini yansıtan kısmî veya tam otobiyografiler olması bakımından da ayrı bir önem taşır⁴⁴.

Genel olarak bir icâzetnâmede şu unsurlara yer verilir:

Besmele: İslâmî literatürde kaleme alınan bütün yazılı metinler besmeleyle başlar. Kur'ân surelerinin besmeleyle başlamasının bu geleneğin oluşmasında etkisi olduğu gibi Hz. Peygamber'in şu hadisinin de etkisi vardır: “*Besmele ile başlamayan her önemli iş, bereketsiz ve sonuçsuz kalmaya mahkumdur*”⁴⁵.

Hamdele: Söze Fatihâ Sûresi'nin “*el-hamdülilâhî*”⁴⁶ şeklindeki ilk ayetiyle başlamak İslâmî gelenekte vazgeçilmez bir uygulama olmuştur. Bu uygulama şu hadise de dayandırılmıştır. “*Allah'a hamd ile başlamayan her önemli iş sonuçsuz kalmaya, başarısız olmaya mahkumdur*”⁴⁷.

Salvele: Hz.Peygamber'e “*Salât ve selâm*” etmek demektir. Salvelenin dayanağı Kur'ân-ı Kerîm'in Ahzâb suresinin 56. âyetidir. Bütün yazılı metinle bu üç unsurla başlar. Ayrıca Hz. Peygamber'le birlikte onun ashâbına, ehl-i beytine salât-ü selâm cümlelerine yer verilir.

İcâzet verilen ilmin öneminin vurgulanması: Bu ilmin önemini belirten âyet, hadis ve âlimlerin sözlerine yer verilir. İcâzet isteyen öğrenciyle ilgili bilgiler, hocası tarafından zikredilir ve özellikle onun icâzet aldığı ilimde ehliyeti vurgulanır. Burada dikkat çeken husus şudur: Öğrencinin icâzet almak için hocadan talepte bulunduğu, hocanın da bu talebi düşünüp taşındıktan sonra eğer uygun bulmuşsa ve öğrencisini icâzet almaya yeterli ve ehil görmüşse o zaman icâzet vermeye karar verdiğini zikreder. İcâzette senedin önemine dikkat çekilerek, icâzetin en önemli unsuru olan ilim silsilesinin icâzet için ne kadar önemli olduğu hatırlatılır. Hoca kendi ilim silsilesini zikrederek, öğrencisinin elde ettiği

⁴⁴ Akpınar, Cemil “İcâzet”, DİA, XXI, 399.

⁴⁵ el-Hindî, Ali el-Muttakî b. Hüsâmüddîn, *Kenzu'l-ummâl*, Beyrut, 1993, c.I, H.No: 2491; Celâluddîn es-Suyûtî, *el-Câmiu's-sağîr*, Mısır, 1312, III/80 (es-Sirâcu'l-Munîr şerhi ile birlikte)

⁴⁶ Bkz. *Fâtîha*, 1/1

⁴⁷ İbn Mâce, *Nikâh*, 19; Suyûtî, *a.g.e.* III/80. Bir başka rivayette, “**el-hamdülillâh diye başlamayan her konuşma bereketsizdir**” denilmiştir. (Ebû Dâvûd, *Edeb*, 18)

müktesebât ve kazandığı ilmî yeterlilikle bu mesleği sürdürmeye kendisi tarafından icâzetli kılındığını vurgular.

İcâzet silsilesi: İcâzet silsilesi ve bu silsilede yer alan eser sahiplerinin eserleri zikredilir. İcâzetnâme verilecek ilim dalının en yetkili temsilcisine ulaşıncaya kadar, icâzet silsilesinde yer alması gereken şahısların en meşhur isim, künye, nisbe veya lakapları zikredilir. Bu sayede icâzetteki sened zinciri o alanın en yetkili imamına veya ilk temel kaynağına kadar ulaştırılmış olur. Hat icâzetnâmelerinde bu silsile Hz. Peygamber'e dayandırılır. İcâzeti başında olduğu gibi sonunda da bir "Salât-u selâm ve hamd" cümlesi yer alır.

İcâzeti veren hoca: İcâzetin en alt kısmına icâzet veren hoca ismini, nesebini, künyesini, memleketini, lakabını vb. yazıp tarih düşmek suretiyle belgeyi mühürler⁴⁸.

İcâzetlerin dili: İcâzetnâmelerin yazılmasında kullanılan dil, genellikle Arapça'dır. İcâzetler genel olarak nesirle yazılmış olmakla birlikte bazı manzum örneklerinin olduğu da görülür⁴⁹.

Hat sanatında icâzet ise, talebe mürekkebatın sonlarına yaklaştığında üstadı tarafından kendisine müstakil olarak yazdığı yazıların altına imza koyabileceğine dair icâzet verilirdi. Yazıya imza koyma yetkisini almaya icâzet almak, bu husustaki yazılı vesikaya da icâzetnâme denir. Yazıların altına imza konurken "ketebehu (bunu yazdı) ifadesi kullanıldığı için icâzetin bir adı da "ketebe kıtası"dır. İcâzet alan şahsa önceden kararlaştırılan bir mahlasın merasim sırasında verilmesi ve bunun da izin cümlesinde yer alması usuldendir⁵⁰.

3.2. Bir Hat icâzetnâmesi Örneği

Bu icâzetnâme, Diyarbakır İl Halk Kütüphanesinde 999 numarada kayıtlıdır ve 4 varaktır. İlk varakı düşmüştür. Düşen varakla beraber 5 varaktır. Zira 1b, 2a'nın üst tarafına yazılmıştır. Her sayfada 9 satır vardır. 220x140-140x80 mm ebadındadır. Kâğıt türü Âbâdî, yazı türü İcâzet hattı/Rikaa'dır. Müellif nüshasıdır.

İcâzetnâmenin sonunda imza/mühür olarak yer alan:

وأنا الفقير الحقير الحقيز ابراهيم الرشدى الأمدى الشهير بسلولانى زاده أكرمه الله بالعز والزيادة سنة 1289.

⁴⁸ İcâzetnâmelerin muhtevâsı ile ilgili bilgi için bkz. Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı, Ankara, 1984, s. 74 -75; Atay, Hüseyin, Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi, İstanbul, 1983, s. 101-130; Akpınar, Cemil, "İcâzet", DİA, XXI, 398-399.

⁴⁹ Akpınar, Cemil, "İcâzet", DİA, XXI, 398.

⁵⁰ Derman, M. Uğur, "Hattat", DİA, İstanbul, 1997, XVI, 496.

ifadesinden, 1289 tarihinde Silvânîzâde olarak bilinen İbrahim er-Rüşdi el-Âmidî tarafından verildiği anlaşılmaktadır. İcâzet veren Hocanın hayatı hakkında şimdiye kadar herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Silvânîzâde, yazı sanatında gayret gösteren ve belli bir dereceye ulaşan bir öğrencisinin⁵¹ kendisine Hüsn-i hatta izin verme isteği üzerine yazılan bu icâzetnâmede “Nûn ve kaleme yemin eden, insana bilmediğini öğreten ve üzerine hikmet ve edeple adâb sancağını seren Allah’a hamd, Arap ve Acemin Efendisine, hiçbir methiyecinin anlatamadığı ve rakamla yazamadığı ve en mükemmel bir şekilde sünnet-i seniyyeye hizmet eden âline ve ashabına “salâtu selâm”dan sonra Kur’ân’da Hüsn-i hat’a işaret eden şu âyetleri zikreder:

“Kalemle öğretti. İnsana bilmediğini öğretti”⁵², “O, yaratmada dilediğini artırır”⁵³, “Yahut bir bilgi kalıntısı”⁵⁴.

İbn Abbas’tan (r. Anhuma) rivayet edildiğine göre bu âyetlerde işaret edilenin hat sanatı olduğunu belirtir. Yine Hz. Ali’den rivayet edilen “Güzel yazı yazınız. Zira o, rızkın anahtarlarındandır” rivayetine yer verir.

Daha sonra bu icâzetnâmenin yazılış sebebini şöyle açıklar:

“Bu vesikanın yazılmasına neden olan Hâc Abdulkerîmzâde olarak meşhur olan Abdulkâdir Zühdi Muhammed’dir. O, yazı sanatında gayret gösterdi. Melik ve Allâm olan Allah’ın tevfiğiyle ulaşması gereken yere ulaştı. Celâl ve İkrâm sahibi olan Allah’ın inayetiyle, hüsn-i hatta kendisine izin vermemi benden istedi. Kesitlerine ve müsveddelerine bir göz attım ve onda maharetinin açılımını gördüm. Dalları, gayret ve istidat esintisiyle süslenmiş, kelime köklerinin yaprakları mürekkep süzmelerinin ıslaklığıyla yeşillenmiştir”.

İcâzet alan şahsa, önceden kararlaştırılan bir mahlasın merasim sırasında verilmesi ve bunun da izin cümlesinde yer alması usuldendir. Bu icâzetnâmede icâzet alan şahsın künyesi “Hâc Abdulkerîmzâde”, ismi de “Abdulkâdir Zuhdi Muhammed” olarak geçmektedir.

İcâzetnâmelerde öğrencinin hat eğitimini başarıyla tamamladığı ve yazdıklarının altına imza atabileceği iznini taşıyan bir cümleye yer verilir. İzin cümlesi farklı şekillerde yazılır. Arapça olarak yazıldığı gibi Türkçe olarak da yazılabilir. İncelediğimiz bu

⁵¹ İsmi Hâc Abdulkerîmzâde olarak meşhur olan Abdulkâdir Zühdi Muhammed olarak geçmektedir ve hayatı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

⁵² el-Alak, 96/4-5.

⁵³ Fâtır, 35/1.

⁵⁴ el-Ahkâf, 46/4.

icâzetnâmede izin belgesi şu şekilde ifade edilmiştir: “وأجزته وأذنت له أن يكتب الكتابة تحت مکتوباته”

“Yazdıklarının altına “Ketebe” yazmasına icâzet ve izin verdim”.

İcâzet silsilesini de hocasından başlayarak Resulullah’a varıncaya kadar şu şekilde sıralar:

“Tıpkı bana Arabzâde olarak meşhur olan üstadım Seyyid Yûsuf ez-Ziyâî el-Amûdî izin verdiği gibi, o da Mûytâbzâde olarak meşhur olan Seyyid Hüseyin el-Vehbî el-Âmidî İbnu'l-Hâfız İbrâhim el-Hamdi'den mezundur. O da Mahmûd Dervîş el-Âmidî'den (Allah gizli olan lütfuyla ona ikramda bulunsun) mezundur. O da Kâtibzâde olarak bilinen Seyyid Mustafa el-Âmidî'den mezundur. O da Seyyid Âdem el-Âmidî'den⁵⁵ mezundur. O da Hâfız Bulâk Âgâh es-Semerkandî'den⁵⁶ mezundur. O da Hüseyin el-Cezâîrî'den mezundur. O da Dervîş Ali'den⁵⁷ mezundur. O da Hâlid'den⁵⁸ mezundur. O da Hasan el-Üsküdârî'den⁵⁹ mezundur. O da Pîr Muhammed'den mezundur. O da Dervîş Muhammed'den⁶⁰ mezundur. O da babası Mustafa Dede'den⁶¹ mezundur. O da yazıyı

⁵⁵ 1141/1729 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. 18. Yüzyılın meşhur hattatlarından. 1204/1790 yılında vefat etmiştir. (Beysanoğlu, Şevket, Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları, San Matbaası, Ankara, 1996, I, 230).

⁵⁶ İsmi Hafız Muhammed Bulak'tır. 1040/1630 yılında Semerkant'ta doğmuştur. İlk Tahsilini memlektinde yapmış sonra da Buhara'ya giderek orada öğrenimini sürdürmüştür. İsfahan, Tebriz, Bağdat, Konya, Şam ve Kudüs şehirlerini dolaşmış, Mısır'da Hüseyin el-Cezâîrî'den hat dersleri görerek icâzet almıştır. Oradan Hicaz'a geçerek bir süre Mekke ve Medine'de kalmıştır. 1080/1670 yılında Diyarbakır'a gelip yerleşmiştir. Ömrünün altmış yıl kadarını Diyarbakır'da geçirmiştir. 1141/1729 yılında burada vefat etmiştir. (Ali Emiri, Tezkire-i Şuara-i Amid, Matbaa-i Amidi, Dersaadet, 1328).

⁵⁷ Kendisinden sonra yaşayan ve aynı adı taşıyan iki hattattan ayırt edilmek için “Büyük”, “Birinci” veya “Mâruf” lakaplarıyla anılır. İstanbul'da doğdu. Yeniçeri ağası Kara Hasan oğlu Hüseyin Ağa'nın mânevî evlâdı veya kölesi olup onun yanında yetişmiş, gençliğinde karakullukçuluk vazifesinde de bulunmuştur. Aklâm-ı sitteyi Hâlid Erzurûmî'den öğrenmiş ve Şükruallah Halife, Pîr Mehmed b. Şükruallah, Hasan Üsküdârî, Hâlid Erzurûmî silsilesiye kendisine kadar gelen Şeyh Hamdullah üslûbunu unutulmak üzere iken yeniden ihya etmiştir. Bu sebeple Dervîş Ali'ye "şeyh-i sâni" veya "vâzi'u'l-aslîs-sâni" unvanları da verilmiştir. Tezhipleri ekseriya Sürâhî Mustafa adlı müzehhip tarafından yapılmış kırktan fazla Mushaf (kırk beşinci Mushafı 1064/1654 tarihini taşımaktadır), çok sayıda en'âm, evrâd, kıta ve murakka' yazan Dervîş Ali Ramazan 1084'te (Aralık 1673) hayli yaşlı olarak vefat etti. Defnedildiği Topkapı Mezarlığı'nda bugün mevcut olmayan kabir kitâbesindeki ifadede, onun devrinin yaygın sporu okçulukla da uğraştığı anlaşılmaktadır. ((M. Uğur Derman, “Dervîş Ali”, DİA, Ankara, 1994, IX, 193)

⁵⁸ Erzurumlu İsmail Efendi'nin torunu olup, Şeyh Hamdullahzâdelerin şakirdi Üsküdârî Hasan Efendi'nin şakirdidir. 1050/1640-41'de vefat etti. Üsküdar'da medfundur. Usta hattattır. (Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî, II, 566).

⁵⁹ Üsküdar'da doğduğu ve burada yaşadığı için Üsküdârî nisbesiyle anılmıştır. Şeyh Hamdullah Efendi'nin kızı tarafından torunu olan Pîr Mehmed b. Şükruallah'ın akrabası ve talebesidir. Hocasından aklam-ı siteyi meşkedip icâzet aldıktan sonra yine Şeyh Hamdullah'ın oğlu tarafından torunu olan Dervîş Mehmed b. Mustafa Dede'den hattın inceliklerini öğrendi. Hasan Üsküdârî böylece şeyh üslubunun iki koldan kendisinde toplandığı devrinin önde gelen bir temsilcisi olarak bu yolda Mushaf ve kıtalar yazdı. Üçüncü nesilden Şeyh Hamdullah şeceresine bağlanan hattatın celi-sülûs hattından bazı örnekler, Üsküdar'daki Mimar Sinan yapısı Valide-i Atik Camii'nin çiniye nakşedilmiş mihrap sofası kuşağına ve son cemaat mahallindeki pencere alınlıklarına yazdığı istiflerle zamanımıza ulaşmıştır. 1023/1614 yılında Üsküdar'da vefat etmiştir. Karacaahmet Sultan Türbesi karşısındaki set üstüne defnedilmiştir. (M. Uğur Derman, “Hasan Üsküdârî”, DİA, İstanbul, 1997, XVI, 358)

⁶⁰ Anadolu'nun bir şehirden Edirne'ye gelip yerleşmiş, bu arada Hâfız Osman'dan İstanbul'da aklam-ı sitte'yi meşkedip İcâzet almıştır. Gözü ile kulağı arasında bir tik bulunduğu için Kevkeb (yıldız) lakabıyla

güzelleştiren ve bu tarikatın kurucusu olan ve İbn Şeyh olarak bilinen, kendinden önceki kâtiplerin tarzlarından çıkararak Hamdullah'tan mezundur. Onları kendi asrına Abdurrahman b. Sâbiğ yaklaştırmıştır. O da Şeyh Şemsuddîn Muhammed el-Vesmî'den mezundur. O da Şihâbuddîn el-Gâzî'den mezundur. O da Şeyh Muhammed b. Ebî Rakabe'den mezundur. O da nahivcilerin şeyhi İmâduddîn Muhammed'den mezundur. O da babası Afifuddîn Muhammed el-Halebî'den mezundur. O da Acemin velisi Veliyuddîn Ali b. Zengî'den mezundur. O da Yâkût el-Hamevî'den mezundur. O da Zeyneb bnt. el-Uberî'den mezundur. O da Muhammed b. Abdulmelik'ten mezundur. O da İbnu'l-Bevvâb olarak bilinen Üstad Ali b. Hilâl el-Bağdadî'den mezundur. O da Muhammed b. Esed'den mezundur. O da el-Vezîr Ebû Ali Muhammed b. Mukle'den mezundur. O da İbrahim es-Sencirî'den⁶² mezundur. O da İshâk b. Hammâd'dan mezundur (Allah hepsine bolca rahmet etsin). O da hattını kâtiplerden özellikle Hatt-ı Kûfî'den dönüştüren tasavvuf şeyhi, efendimiz Hasan-ı Basrî'den istinbat etmiştir. O da efendimiz Ali b. Ebî Tâlib'den (hürmet ve teveccüh ona olsun) almıştır. O da Resulullah'ın emriyle yazmıştır”.

İcâzetnâme'ye “Hamd ve Salvele” ile başladığı gibi “Salvele ve Hamd” ile bitirir.

İcâzetnâme'nin en alt kısmına da ismini, nesebini, künyesini, lakabını ve tarihini şu şekilde yazmıştır:

“Ben Silvânîzâde olarak meşhur olan muhtaç, değersiz, mûciz (icâzet veren) İbrahim er-Rüşdî el-Âmidî (Allah ona izzet ve ziyadeyle ikramda bulunsun) sene 1289”.

Bu icâzetnâmede hat sanatının önemli simalarından olan şahsiyetlerin yer aldığını görmekteyiz. Bunların başında Aklâm-ı sitte'nin teşekkülünde en önemli rolü oynayan, Tevki' ve Rikaa' yazıda uzmanlaşan ve bütün kâtip ve hattatlara örnek olan İbn Mukle (ö.

anılmıştır. Fakat yazılarını imzalarken bu lakabını kullanmamıştır. Derviş Mehmed, sanatında Hâfız Osman'a en fazla yaklaşan ve onun gibi yazan hattatlardandır. Fakat hoca hakkına riayetsizliği yüzünden hat sanatındaki yıldızı sönmüş ve ömrünün son devresi nasipsiz geçmiştir. Edirne'de vefat eden Derviş Mehmed'in talebeleri arasında Abdullah Vefâî (ö. 1141/17291 ve Şuğlî Ahmed Dede (ö. 1140/1728) adlı Edirneli iki hattat ön sırayı alır. (M. Uğur Derman, “Derviş Mehmed”, DİA, Ankara, 1994, IX, 193)

⁶¹ 900/1495 yılında Amasya'da doğdu. Osmanlı hat ekolünün kurucusu Şeyh Hamdullah'ın oğlu ve Anadolu'nun yedi büyük hat üstadından (esâtîze-i Rûm) biridir. Eniştesi Şükrullah Halife ile birlikte Şeyh Hamdullah yolunu ve silsilesini talebe yetiştirerek devam ettirmiştir. Mustafa Dede ile Şükrullah Halife soyundan Derviş Mehmed b. Mustafa Dede, Hamza b. Mustafa Dede, Hasan b. Hamza, Pîr Mehmed b. Şükrullah, Ahmed b. Mehmed b. Şükrullah ve Hasan Üsküdarî gibi seçkin hattatlar yetişmiştir. Mustafa Dede Aklâm-ı sitteyi Şeyh Hamdullah'tan öğrendi. Ancak babasının vefatından sonra yazısını Abdullah Amâsî'ye devam etmek suretiyle geliştirdi. Kahire'ye giderek orada bulunduğu Şeyh Hamdullah murakka'larını inceledi, bu sayede hattını daha da güzelleştirdi. Hac vazifesini yerine getirdikten sonra İstanbul'a döndü. Üsküdar'da talebe yetiştirmekle meşgulken yanlış bir tedavi sonucu kırk beş yaşında öldü. Kabri Üsküdar Karacaahmet Mezarlığı'nda babasının yanındadır. (Serin, Muhittin, “Mustafa Dede”, DİA, Ankara, 2006, XXXI, 293).

⁶² es-Siczî olmalı.

328/940) gelir⁶³. İbn Mukle'den sonra ikinci büyük hat üstadı olarak kabul edilen İbnü'l-Bevvâb'ın, Hat sanatının önemli üstatlarından biri olan ve "Kıbletü'l-küttâb" lakabıyla anılan Yâkut el-Mustasımî'nin ismi zikredilir.

İslâm milletlerinin ananevî sanat anlayışları ve zevkleriyle en güzel klasik formlarını bulan yazı nevilerinde, üstat ve muhitlere göre farklı özellikler gösteren pek çok hat mektebi arasında ekolü en uzun süre yaşayan Şeyh Hamdullah da hoca silsilesi içerisinde ismi geçer. Şeyh Hamdullah'ın çizgisini takip eden Derviş Mehmed, Hasan Üsküdârî, Halid Erzurumî, Derviş Ali ismi zikredilen hattatlardandır.

Diyarbakır'da hat sanatının gelişmesinde Halid Erzurumî'nin öğrencilerinden Hüseyin el-Cezâirî'den icâzet alan Agâh es-Semerkindî'nin önemli bir rolü olmuştur. Agâh es-Semerkindî, aralarında Çeteci Abdullah Paşa ve son devrin usta hattatlarından olan Hamid Aytaç'ın da dedesi olan Âdem el-Amidî olmak üzere pek çok hattat yetiştirmiştir. İcâzetnâmede, Seyyid Yûsuf ez-Ziyâî el-Amûdî, Mûytâbzâde olarak meşhur olan Seyyid Hüseyin el-Vehbî el-Âmidî, İbnü'l-Hâfız İbrâhim el-Hamdi, Mahmûd Dervîş el-Âmidî, Kâtibzâde olarak bilinen Seyyid Mustafa el-Âmidî ve Âdem el-Âmidî'nin isimlerini görmekteyiz. Bu da Diyarbakır'da hat sanatının o dönemde son derece parlak olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Peygamber'e nâzil olduğu günden büyük bir titizlikle yazılmış, ezberlenmiş, okunmuş ve bu yollarla korunmuştur. Hz. Osman döneminde çoğaltılmasından sonra da imlâsı üzerinde bir takım çalışmalar yapıldığı gibi, kitabeti etrafında hat, tezhip ve cilt gibi hususlarda da çalışmalar yapılmıştır. Arap yazısını estetik ölçülere bağlı kalıp güzel bir şekilde yazma sanatı olan hat veya hüsnü'l-hat, hüsn-i hat, bu tarife uygun bir estetik anlayış çerçevesinde İslâm ümmetinin ortak değeri haline gelerek yüzyıllar boyunca gelişerek süregelmiştir. Özellikle Kur'ân'da kaleme yemin edilmesi bu ortak değere dini bir hüviyet kazandırmıştır.

İcâzetnâme, medrese eğitiminde hocanın talebesine medrese müfredâtının yahut belli bir kitap veya dersin okutulduğunu göstermek üzere vermiş olduğu yazılı bir belgedir. Bu öğrenci tarafından istenir, hoca da bu isteğe uygun olarak icâzetnâmeyi tanzim ederek verir. İcâzetnâme ancak icâzet vermeye yetkili olan bir hoca tarafından verilebilir.

Bütün İslâmî ilimlerde olduğu gibi hat sanatında, bir üstattan yazının usûl ve kaidelerini meşk ederek mezun olup, sanatını icra ederek eserlerinin altına imza koyabilme

⁶³ Özeydin, Abdulkerim, "İbn Mukle", DİA, İstanbul, 1999, XX, 212.

yetkisinin alındığı belgeler, izinnâme, icâzetnâme yahut kısaca icâzetler düzenlenmiştir. İcâzetnâme öğrenci isteğine bağlı olarak hoca tarafından verilir. Kendisine icâzet verilen o ilim dalında başkasına hocalık yapabilecek konuma geldiğini ve o donanıma sahip olduğunu gösterir. İcâzetnâme genellikle Besmele, Hamdele ve Salveyle başlar. İcâzetnâmede hocanın öğrencisine nasihatleri ve icâzet verilen kişinin adı, hocasından başlamak üzere Peygamberimiz’e kadar ulaştırılan bir hoca silsilesi yer alır. Sonunda da icâzet veren hocanın ismi, künyesi, memleketi ve icâzetin verildiği tarihe yer verilir. Diğer taraftan icâzetnâmeler, tanzim edildikleri dönemin ilim, kültür ve sanat alanlarındaki eğitim-öğretim faaliyetlerinin işlevine, sistemlerine, eğitim kurumlarına, kadrolarına ve o dönemin müktesebâtının tanıtımına ışık tutarlar. Bu açıdan verildikleri dönemin birer şahidi gibidirler.

KAYNAKÇA

ABDULBÂKÎ, Muhammed Fûâd, Mucemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, İstanbul, 1982.

AHMED B. HANBEL, el-Müsned, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992

AKPINAR, Cemil, “İcâzet”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), XXI, İstanbul, 2000.

ALİ EMİRİ, Tezkire-i Şuara-i Amid, Matbaa-i Amidi, Dersaadet, 1328.

ATAY, Hüseyin, Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi, İstanbul, 1983.

BERK, Süleyman, Hat Sanatı, Tarihçe, Malzeme ve Örnekler, İsmek Yayınları, İstanbul, trz.

BUHÂRÎ, es-Sihâh, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992

CEVHERÎ, İsmail b. Hammâd, es-Sihâh, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut, 1404/1984.

ÇETİN Nihad M., “Arap”, DİA, III, İstanbul, 1991.

“Aklâm-ı sitte”, DİA, II, İstanbul, 1989.

DEMİRCİ, Muhsin, Kur'ân Tarihi, Ensar neşriyat, İstanbul, 2005.

DERMAN, M. Uğur, “Derviş Ali”, DİA, IX, Ankara, 1994.

“Derviş Mehmed”, DİA, IX, Ankara, 1994.

“Hasan Üsküdârî”, DİA, XVI, İstanbul, 1997.

“Hat”, DİA, XVI, İstanbul, 1997.

“Hattat”, DİA, XVI, İstanbul, 1997.

Türk Yazı Sanatında İcâzetnâmeler, VII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler II, Ankara, 1970.

DÎBU'L-BUĞÂ, Mustafa-Muhyuddîn Dîb Musto, el-Vâdih fî Ulûmi'l-Kur'ân, Dâru'l-Kelîmu't-Tayyib-Dâru'l-Ulûmi'l-İnsâniyye, Dîmaşk, 1418/1998.

EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. el-Eş'as, Dâr İhyâi's-Sünneti'n-Nebeviyye, Sünen, byy., trz.

HAMİDULLAH, Muhammed, Kur'ân-ı Kerîm Tarihi, (çev. Prof. Dr. Salih Tuğ), İFAV Yayınları, İstanbul, 1993.

HİNDÎ, Ali el-Muttakî b. Hüsâmuddîn, Kenzu'l-Ummâl, Beyrut, 1993.

İBN ATIYYE el-Endelusî, Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1413/1993.

İBN FÂRİS, Mucemu'l-Luğa (nşr. Zuheyir Abdülmuhsin Sultan), Beyrut, 1404/1984.

İBN HİŞÂM, es-Sîretu'n-Nebeviyye, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1410/1990.

İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd, Sünen, Dâr İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, byy., trz.

İBN MANZÛR, Lisânu'l-Arab, Dâru'l-Maarif, Kahire, trz.

İBNU'N-NEDÎM, el-Fihrist, byy., trz.

EL-KATTÂN, Mennâ', Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân, Mektebetu Vehbe, Kahire, 2000.

KESKİOĞLU, Osman, Nüzulünden İtibaren Kur'ân-ı Kerîm Bilgileri, TDV Yayınları, Ankara, 1989.

KURTUBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'ân, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1413/1993.

MUHSİN, Muhammed Sâlim Muhsin, Târihu'l-Kur'âni'l-Kerîm, Da'vetu'l-Hak, 1402.

MÜSLİM, es-Sihâh, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992

NESÂÎ, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

ÖZAYDIN, Abdulkerim, "İbn Mukle", DİA, İstanbul, 1999.

PAKALIN, Mehmed Zeki, "Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü", İstanbul, 1993.

SERİN, Muhittin, "Hamdullah Efendi", DİA, XV, İstanbul, 1997.

"İbnü'l-Bevvâb", DİA, XX, İstanbul, 1999.

"Mushaf", DİA, XXXI, İstanbul, 2006.

"Mustafa Dede", DİA, XXXI, Ankara, 2006.

“Yâkut el-Musta’sımî”, DİA, XLIII, Ankara, 2013 .

SUYÛTÎ, Celâluddîn, el-İtkân fî Ulûmi’l-Kur’ân, Dâr İbn Kesîr-Dâru’l-Ulûmi’l-İnsâniyye, Dimaşk-Beyrut, 1414/1993.

el-Câmiu’s-Sağîr, Mısır, 1312.

SÛREYYA, Mehmed, Sicill-i Osmanî, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilâtı, Ankara, 1984.

ZEBİDÎ, Muhammed Murtaza el-Hüseynî, Tâcu’l-Arûs, byy., trz.

ZERKÂNÎ, Muhammed Abdulazîm, Menâhilu’l-İrfân fî Ulûmi’l-Kur’ân, Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut,1409/1988.

ZERKEŞÎ, Burhanuddîn, el-Burhân fî Ulûmi’l-Kur’ân, Mektebetu Dâri’t-Turâs, Kahire, trz.

EK-1

BİR HAT İCÂZETNÂMESİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي اقسام بالنون والقلم وعلم به الانسان ما لم يعلم ونشر عليه لواء الآداب والادب والحكم وافضل الصلوات واكمل التحيات على سيد العرب والعجم. وعلى آله واصحابه ما نطق مادح بالذكر او كتب بالرقم. الخادمين للسنة السنوية على الاتم. والترضية على من انتدب للنصر والطاعة والعلم. أما بعد فإنه للخط اشارة من كتاب الله تعالى عز وجل: ﴿منها قوله تعالى: ﴿علم بالقلم علم الانسان ما لم يعلم﴾⁶⁴. وقوله تعالى ﴿يزيد في الخلق ما يشاء﴾⁶⁵ وقوله تعالى: ﴿أو أثارة من علم﴾⁶⁶. فإنه روي عن ابن عباس رضي الله عنهما أنه هو الخط وقول سيدنا علي عليه الكرامة والرضوان: عليكم بحسن الخط فإنه من مفاتيح الرزق. هذا ولما كان الباعث إلى ترقيم هذه الوثيقة اعنى به عبد القادر زهدي محمد الشهير بحاج عبد الكريمزادة اجتهد في فن الكتابة فبلغ منها ما بلغ بتوفيق الله الملك العلام. فالتمس منى ان آذن له بحسن الخط بعناية ذى الجلال والاكرام. واسرحت النظر في حدقات قطعاته وصفحات صحائف تحريراته. فوجدت فيها دوحة المعارف التى تزينت اغصانها بنسيم الجهد والاستعداد. واخضرت اوراق كلمات قواعدها باندية رشحات المداد. ونورت بمحسنات لطانها نظائر الانام. وترنمت على أنجاه سطور أفانينها عناديل الاقلام. فاستعنت بعون مالك يوم الدين والقيام. وأجزته وأذنت له أن يكتب الكتبة تحت مکتوباته كما اجازنى بذلك استاذى السيد يوسف الضيائى العامودى الشهير بعرب زاده المأذون من السيد حسين الوهبي الآمدى ابن الحافظ ابراهيم الحمدي الشهير بمويتاب زاده المأذون من محمد درويش الآمدى اكرمه الله بلطفه الخفي المأذون من سيد مصطفى الآمدى المعروف بكاتب زاده المأذون من سيد آدم الآمدى المأذون من حافظ بلاق آكاه السمرقندى المأذون من حسين الجزائرى المأذون من درويش على المأذون من خالد المأذون من حسن الاسكدارى المأذون من پير محمد المأذون من درويش محمد المأذون من والده مصطفى دده المأذون من والده المحسن للكتابة والمنشئى لهذه الطريقة حمد الله المعروف بابن الشيخ المستنيط لها من سموت المتقدمين قبله من الكتاب. وأقربهم إلى عصره عبد الرحمن بن الصايغ المأذون من الشيخ شمس الدين محمد الوسمى المأذون من شهاب الدين الغازى المأذون من الشيخ محمد بن أبي رقية المأذون من شيخ النحاة عماد الدين محمد المأذون من والده عفيف الدين محمد الحلبي المأذون من ولي الدين على بن زنكى هو ولي العجم المأذون من ياقوت الحموى المأذون من زينب بنت الابرى المأذونة من محمد بن عبد الملك المأذون من الاستاذ على بن هلال البغدادى المعروف بابن البواب المأذون من محمد بن اسد المأذون من الوزير أبي على محمد بن مقلة المأذون من ابراهيم السنجرى المأذون من اسحاق بن حماد رحمهم الله تعالى رحمة واسعة. وانه استنيط خطه من الكتاب خصوصا من خط مولينا شيخ الصوفية محول الخط عن الكوفية الحسن البصرى الآخذ من سيدنا على بن أبي طالب عليه الكرامة والرضوان. وهو من امر رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم تسليما كثيرا والحمد لله رب العالمين.

وأنا الفقير الحقير المحيز ابراهيم الرشدى الآمدى الشهير بسلوانى زاده اكرمه الله بالعرز والزيادة سنة 1289.

⁶⁴ Alak, 96/5.

⁶⁵ Fâtr, 35/1.

⁶⁶ Ahkâf, 46/4.